

KAS ISADUSE KOHTA KEHTIVATE ÕIGUSNORMIDE MUUTMINE ON VAJALIK

E. Salumaa

Tsiviilõiguse ja -protsessi kateeder

Õigusnormide ülesandeks, mis reguleerivad perekondlikke suhteid NSV Liidus, on kindlustada nõukogude perekonda, kaitsta eelkõige naiste ja laste huvisid, kasvatada kõigis nõukogude inimestes austust sotsialistliku ühiselu reeglite vastu perekondlikes suhetes, pidada aktiivset võitlust vanast ekspluataatorlikust ühiskonnast pärinevate igandite, kahjulike tõekspidamiste ning eelarvamuste vastu.

Nõukogude õiguse osa uute sotsialistlike perekondlike suhete edasise kindlustumise protsessis võib olla efektiivne üksnes sel tingimusel, kui õigusnormid arvestavad õigesti perekondlike suhete arengu objektiivseid seaduspärasusi antud konkreetses ajaloolises olukorras.

Ajalooline olukord on aga muutuv.

Muudatused ühiskonna majandus-, poliitilises ja kultuurilises elus, mis on toimunud teatava ajaloolise perioodi vältel, avaldavad mõju ka perekondlike suhete kujunemisele ja tingivad vajaduse reguleerida viimaseid teisiti, kui see oli vajalik varem.

Nimetatud asjaolu sunnib meid alati kriitilise pilguga lähenema neile kehtivaile perekonnaõiguse normidele, mille kehtestamisest on möödunud pikem ajavahemik, ja hindama nende vastavust abielulis-perekondlike suhete reguleerimise eesmärkidele antud momendil.

Pidades silmas ülalöeldut, võtame lähema vaatluse alla kehtiva perekonnaõiguse normid, mis sätivad isaduse küsimust.

Nii nõukogude avalikkuses kui ka erialases juriidilises kirjanduses on viimasel ajal väga teravalt tõstetud üles küsimus nimetatud sätete õigsuse kohta ja tehtud ettepanekuid nende muutmiseks.¹

Kuivõrd antud küsimus on väga olulise tähendusega perekond-

¹ Vt. И. С. Гуревич, О некоторых вопросах семейного права, «Советское государство и право», 1956, № 9, lk. 55—64; А. И. Пергамент, Правовое положение внебрачных детей должно быть изменено, «Советское государство и право», 1956, № 9, lk. 65—72; В. Бильшай, Решение женского вопроса в СССР, Москва 1956, lk. 214—216.

like suhete reguleerimise seisukohalt, siis arvamuste vahetamine võib ainult kasu tuua küsimuse õigele lahendamisele.

Peatume kõigepealt sellel, kuidas kehtiv õigus lahendab isaduse tekkimise aluste küsimusi.

Oluline on siin NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadlus «Riikliku abi suurendamisest rasedatele naistele, lasterikastele ja vallasemadele, emade- ja lastekaitse tugevdamisest, aunime «Sangar-ema» sisseseadmisest ja ordeni «Ema au» ning medali «Emamedal» asutamisest» (§ 20), mis, tuues sisse varem kehtinud seadusega võrreldes olulisi muudatusi, fikseeris isaduse tekkimise õiguslikud alused järgmises formulatsioonis: «Tühistada ema õigus pöörduda hagiavaldusega kohtusse isaduse kindlaksmääramiseks ja alimentide nõudmiseks lapse ülalpidamiseks isikult, kellelt laps sündinud ja kellega ema ei ole registreeritud abielus.»²

Nagu me siit näeme, printsiipiaalne muudatus isaduse tekkimise alustes, mille varem kehtinud seadusega võrreldes tõi sisse NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadlus, seisneb selles, et veresugulus muutus ainsast isa ja lapse õiguslike vahetõkade tekkimise alusest vaid üheks faktilise koosseisu elemendiks teise, temaga täiesti samaväärse faktilise koosseisu elemendi — registreeritud abielu kõrval.

Registreeritud abielu esiletõstmine isa ja lapse õiguslike vahetõkade tekkimiseks vajaliku faktilise koosseisu elemendina on väga ilmeka väljenduse leidnud NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadluse alusel ja selle arendamiseks väljaantud NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 14. märtsi 1945. a. seadluses «NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadluse rakendamise korrast laste suhtes, kelle vanemad ei ole omavahel registreeritud abielus».

Viimatimainitud seadluses (§ 3), kus antakse isaduse tekkimise aluste erijuhtum, öeldakse: «Juhtumil, kui ema astub registreeritud abielu isikuga, kellelt tal oli varem laps ja kes tunnistab end lapse isaks, laps võrdsustatakse igas suhtes registreeritud abielust sündinud lastega, talle antakse isanimeks isa nimi ja, mõlema vanema vastastikusel kokkuleppel, ka isa perekonnanimi.»³

Me näeme, et esitatud õigusnormi hüpoteesis on isa ja lapse õiguslike vahetõkade tekkimise aluseid tähistavas juriidiliste faktide loetelus registreeritud abielu toodud ühe faktilise koosseisu elemendina teiste elementide — veresuguluse ja viimase omaksvõtu kõrval.⁴

² Ведомости Верховного Совета СССР, 1944, № 37.

³ Ведомости Верховного Совета СССР, 1945, № 15.

⁴ Juba tutvumine viimatikäsitletud seadluse sättega näitab ilmekalt, kui-võrd alusetud ja ühtlasi ka kohtupraktikat desorienteerivad on G. M. Sverdlovi seisukohad, kes faktide kiuste kinnitab, et ka pärast NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadluse väljaandmist jäi vaieldamatu veresugulus ainsaks vanemate ja laste õiguslike vahetõkade tekkimise aluseks (vt.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadlus, reguleerides isaduse tekkimise õiguslikke aluseid nimetatud viisil, püstitas ühes sellega põhimõtte, et väljaspool abielulisi suhteid isadus ei teki, ja isegi siis mitte, kui isa seda tahab. Ühtlasi nägi nimetatud seadlus ette võimaluse vallaslaste paigutamiseks lasteasutusse kasvatamiseks täielikult riigi kulul (§ 4) kui ka riiklikud abirahad vallasemadele, kui viimased soovivad oma last ise kasvatada (§ 3).

Seoses nimetatud oluliste muudatuste sisseviimisega isaduse tekkimise õiguslikesse alustesse, mille tagajärjeks oli kahesuguse perekonnaõigusliku seisundiga laste kategooriate tekkimine, kerkitab muidugi küsimus, kas see oli kooskõlas vallaslaste ja -emade huvidega ning üldse nõukogude perekonna edasise kindlustamise ülesandega, mida ka 8. juuli 1944. a. seadlus alla kriipsutas.

Selleks et nimetatud küsimustele vastust leida, tuleb tagasi minna selle konkreetse olukorra juurde, milles 8. juuli 1944. a. seadlus välja anti.

Teatavasti tekitas sõjaolukord paljudele perekondadele tavalisest suuremaid materiaalseid raskusi, sealhulgas ka vallasemadele ja nende lastele. Kuigi kehtiva seadusandluse kohaselt vallasemal oli õigus nõuda lapse isalt ülalpidamist, polnud seda sõjaolukorrast tingitult praktiliselt võimalik teostada juba lihtsalt sellepärast, et faktilised isad viibisid rindel ning võisid seal isegi langenud

Г. М. Свердлов, Брак и развод, Москва-Ленинград 1949, lk. 68). Sisuliselt ei muuda asja ka hilisem autoripoolne täpsustus, et 8. juuli 1944. a. seadluse kohaselt uus vanemate ja laste õiguslike vahekordade tekkimise alustes, võrreldes eelneva perioodiga, seisneb selles, et nüüd arvestab seadus põlvnemist üksnes siis, kui viimane on tõendatud sissekandega perekonnaseisuaktide gaamatuis (vt. Г. М. Свердлов, Охрана интересов детей в советском семейном и гражданском праве, Москва 1955, lk. 35). Viimatinäidatud töös (lk. 28) autor ühtlasi väidab, et vanemate ja laste õiguslike vahekordade tekkimise alused on ühesugused, sõltumata sellest, kas me räägime isast või emast, sõltumata sellest, kas jutt on lastest, kes on sündinud enne või pärast 8. juuli 1944. a. seadlust, või lastest, kes on sündinud kehtivast või kehtetuks tunnistatud abielust. Kuivõrd autor kõige selle juures registreeritud abielule tähenduse andmisest mööda ei pääse, siis märgitakse, et see seisnevat vaid veresugulusele usutavuse andmises. Et näidata autori seisukoha põhistamatus, tarvitseb esitada vaid järgmine küsimus. Nimelt: miks siis isal ei teki mingisuguseid õiguslikke vahekordi lastega, kelle emaga ta ei ole registreeritud abielus, kui tema ise ja ka ema kinnitavad kategooriliselt veresuguluse olemasolu lastega? Kas sellepärast, et veresuguluse omaksvõtt isa poolt on mittekvaliteetne vahend veresugulusele usutavuse andmiseks võrreldes registreeritud abieluga? Asi pole mitte, nagu näeme, veresuguluse tõendamisevahendi kvaliteetsuses, vaid selles, et seadus näeb ette ühe vajaliku faktilise koosseisu elemendina registreeritud abielu. Mis puutub väitesse, et vanemate ja laste õiguslike vahekordade alused on kõikidel juhtudel ühesugused, siis see võib ainult eksitada ja tuua kahju siiski oluliselt erinevate faktiliste koosseisude kohtulikult tuvastamisel. Autori seisukoha ekslikkust kinnitavad ka NSV Liidu Ülemkohtu Pleenumi 4. augusti 1950. a. määruses nr. 14/10/U p. 1 antud juhtnõõrid, kus hagi aluses esinevate ülalpidamise õigussuhete tekkimiseks vajalike juriidiliste faktide tõendamiseks nõutakse mitte üksnes lapse sünnitunnistuse, vaid ka eraldi dokumendi esitamist, mis kinnitaks registreeritud abielu olemasolu poolte vahel.

olla. On täielik alus arvata, et ka sõja lõppedes ja isegi mõni aeg pärast seda ei olnud isaduse tuvastamine ja alimentide väljamõistmine paljudel juhtudel üldse reaalselt läbiviidav kas siis faktiliste isade langemise, nende elu- ja töökoha mitteteadmise kui ka kunagi olemas olnud suhete tuvastamise võimatuse tõttu vajalike tõendite puudumise pärast.

Lühidalt, väga mitmesugustel põhjustel oli paljude vallasemade ees perspektiiv lapse faktiliselt isalt alimente mitte saada.

Lapsed aga vajasid materiaalselt kindlustamist.

Lähtudes eeltoodust tuleb 8. juuli 1944. a. seadluse sätteid sel perioodil lugeda täiesti kooskõlas olevaiks laste huvide kaitsmise põhimõttega. Isaduse tuvastamise ärakeelamine ja vallasemaðele toetuse määramine väljendas riigi hoolitsust vallaslaste eest.

Järgnevalt kerkib aga küsimus, kas käesoleval ajal uues ajaloolises olukorras, uutes ajaloolistes tingimustes, mis põhjalikult erinevad neist, mis olid olemas 8. juuli 1944. a. seadluse kehtestamise ajal, isaduse kohta käivad sätted on kooskõlas vallasemade ja -laste huvidega ning üldse nõukogude perekonna edasise kindlustamise ülesandega. Selguse saamiseks osutub vajalikuks käsitleda küsimust väga mitmest seisukohast, sest nagu näitab nõukogude perekonnaõiguse ajalugu, evib isaduse õiguslike aluste küsimus otseseid kokkupuutepunkte nõukogude perekonna edasise kindlustamise küsimuse kõigi oluliste aspektidega.

Kõigepealt vaatleme, kas 8. juuli 1944. a. seadlusega isaduse aluste suhtes kehtestatud eeskirjad on käesoleval ajal kooskõlas vallasemade ja -laste huvidega.

Nimetatud küsimus on eelkõige küsimus sellest, kas ja kuivõrd 8. juuli 1944. a. seadlusega ettenähtud riikliku toetuse vormid kompenseerivad isa osavõtu puudumist vallaslapse kasvatamisel.

Me peatume siin peamiselt küsimuse materiaalsel küljel, sest on pikematagi selge, et lapse kasvatamise pearaskus lasub muidugi vallasemal.

Mis puutub vallasemale antud võimalusse paigutada oma laps täielikule ülalpidamisele riiklikku lasteasutusse, siis selle realiseerimine vabastab vallasema kahtlemata igasugustest materiaalsest raskustest. Päril selge on ka see, et sõjajärgsel perioodil pole nimetatud võimaluse kasutamine mitte kõikidele vallasemadele, kes seda on soovinud, alati reaalne olnud nii seetõttu, et sõjategevuse läbi lasteasutuste võrk osaliselt hävines, kui ka tingituna sellest, et esimeses järjekorras tuli lasteasutustesse paigutada paljud tuhanded sõja läbi orvustunud lapsed. Neid võimalusi muidugi järjest laiendatakse. Seda näitavad eriti ilmekalt NLKP XX kongressi otsustes ettenähtud abinõud lasteasutuste võrgu edasise laiendamise kohta.

Kuid nõukogude riigi poolt vallasemadele järjest lahedamate võimaluste loomine laste paigutamiseks riiklikesse lasteasutustesse täielikule ülalpidamisele ei lahenda veel iseenesest vallasemade ja -laste materiaalse kindlustatuse küsimust. Asi seisab selles, et

rõhuv enamik vallasemasid eelistab kasvatada oma lapsi ise. Kui vallasema kasvatab last ise, siis ta satub paljudel juhtudel tavaliste perekondadega võrreldes ebavõrdsesse olukorda.

Vallasema ebavõrdsus ei torka eriti silma lapse eelkooliea perioodis, sest lastesõimede ja lasteaedade kasutamise korral on talle loodud lapse kasvatamiseks siiski suhteliselt lahedad võimalused.

Muidugi võib ka siin esineda raskusi lapse paigutamisel lasteasutusse.

Esinevaid raskusi iseloomustab näiteks fakt, et lastesõimedes olevate kohtade sõjajärgne arv taastati mõningase ületamisega alles 1954. a., lasteaedades pisut varem, nimelt 1950. a.⁵ Tuleb märkida, et ka praegu olemasolev lasteasutuste võrk ei rahulda veel vajadusi.⁶

Kui nüüd vallaslaps jõuab kooliikka, siis ühes sellega langevad ära ka riiklike lasteasutuste kaudu saadavad olulised soodustused. Vallasemale jääb kooliealise lapse vajaduste rahuldamiseks, mis on kahtlemata suuremad kui väikelapsel, väljastpoolt saadavate summade osas vaid 50-rublane riiklik toetus. Viimane on kahtlemata mitu korda väiksem neist vahendeist, mida eraldatakse lapse kasvatamiseks tavalises perekonnas teise vanema poolt. Loomulik, et vallasema peab puudujääva osa katma oma, mõnikord ka lapse vajaduste piiramise arvel.

Lapse 12-aastaseks saamisel, kui lõpeb ka riikliku toetuse maksmine, hakkab vallasema kandma harilikult mõlemale (vanemale) langevat lapse täieliku ülalpidamise koormat üksinda ja teeb seda kuni lapse täisealiseks saamiseni. Just nimetatud perioodil on vallasema raskused lapse ülalpidamisel kõige tunduvamad, sest lapse vajadused oluliselt kasvavad.

Niisiis, eelöeldu alusel võime konstateerida, et juhtumil, kui vallasema kasvatab last ise, ei kompenseeri riigi poolt eraldatavad materiaalsed vahendid täielikult neid vahendeid, mis laekuksid lapse ülalpidamiseks lapse faktiliselt isalt alimentide näol. Kui lisaks eelnevale võtta arvesse, et ka lapse kasvatamisega seotud kohustused lasuvad peamiselt vallasema õlul, siis kokkuvõttes võime antud küsimuses öelda, et vallasema kui kodaniku, naise ja ema huvid osutuvad rikutuks. Kui arvestada seda, et faktiline isa on vabastatud igasugustest lapse ülalpidamise ja kasvatamisega seotud kohustustest, siis on ilmne, et antud juhtumil on toimunud mehe ja naise võrdõiguslikkuse konstitutsioonilise printsiibi oluline rikkumine.

Vallasema sattumine majanduslikult kitsasse seisundisse riivab kahtlemata ka lapse huvisid.

⁵ Vt. NSV Liidu rahvamajandus, Statistiline kogumik, Tallinn 1956, lk. 248.

⁶ Vt. М. Д. Ковригина, Речь на XX съезде КПСС. XX съезд Коммунистической Партии Советского Союза, Стенографический отчет, т. II, М. 1956, lk. 343.

Tekkinud olukord vajab ilmselt likvideerimist. Vallasemade materiaalse olukorra parandamiseks on olemas kaks võimalust: kas riikliku abi suurendamise näol või siis laste ülalpidamise kohustuse paneku teel ka faktilistele isadele.

Mis puutub neist esimesse, siis meie arvates see ei tule arvesse järgmistel kaalutlustel. On päris selge, et vallasema materiaalse olukorra parandamine nõuab, kui seda teha riigi arvel, mitte üksnes igakuiste väljamaksete, vaid ka nende maksete kestuse tunduvalt suurendamist. Meie arvates ei üks ega teine pole otstarbekohane. Nimelt, kui võrrelda proportsiooni lasterikastele perekondadele ja vallasemadele antava riikliku toetuse vahel, siis on see niigi tunduvalt vallaslaste kasuks. Nii näiteks eraldab riik vallaslapsele, juhul kui vallasema teda ise kasvatab, üksnes rahalise toetuse näol 7200 rubla. Samal ajal perekond, kus on 5 last, saab riigilt rahalise toetuse näol vaid 6500 rubla.

Taolise proportsiooni olemasolu ei õigusta meid antud olukorras suurendama vallasemadele makstavat toetust, sest niigi, rääkimata toetuse suurendamisest vallasemadele, tõusetub küsimus, millisel kaalutlusel me eraldame vallasemale ühe lapse kasvatamiseks rohkem kui viis korda suuremaid rahalisi vahendeid, kui neid langeb ühele lapsele viit last omavas perekonnas ja kus perekonnaliikmete kohta tulevate materiaalsete vahendite hulk pole tavaliselt sugugi suurem kui vallasema perekonnas.

Et esimene võimalus langeb meie arvates ära, vallasema seisundit on aga tarvis parandada, siis praktiliselt jääb üle vaid teine — laste ülalpidamise kohustuse panek faktilistele isadele. Viimane eeldab muidugi isaduse õiguslikke aluseid reguleerivas seadusandluses vastavate muudatuste tegemist.

Esialgu märgime toodud seisukoha põhistamiseks vaid niipalju, et me ei näe perekondlike suhete edasise kindlustamise aspektist vaadatuna ühtki tegurit, mis riigi arvel lubaks tavaliselt noore töövõimelise mehe täielikult vabastada lapse ülalpidamise kohustusest, iseäranis silmas pidades veel seda asjaolu, et sotsialistlikus ühiskonnas lasub laste ülalpidamise kohustus peamiselt veel vanematel.

Kuid vallaslaste ülalpidamise kohustuse panekut faktilistele isadele tingib meie arvates ka rida teisi kaalutlusi, mille käsitlemisele me järgnevalt asumegi.

Põhiline eesmärk, mille saavutamise vajadust NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadlus reljeefselt esile tõstab, on nõukogude perekonna ja selle aluse — abielu — edasine kindlustamine üksnes registreerimise teel ühiskondliku tunnustuse leidnud suhete alusel.

Seoses sellega on erialases juriidilises kirjanduses isaduse kohta käivate sätete õigsuse põhistamiseks väidetud, et need tee-

nivat sama eesmärki, sest nad õhutavat pooli vormistama oma suhteid registreeritud abieluna.⁷

On kinnitatud ka vastupidist.⁸

Et autorid oma seisukohti ei põhista, siis tuleb meil küsimuses jõuda selgusele sisuliselt.

Esimest seisukohta võidakse argumenteerida sellega, et alimentide saamise õiguse kaotamine juba ise on teguriks, mis tõstab naise vastutustunnet, väldib tema astumist kergemeelseisse sidemeisse ja ühes sellega loob stiimuli suhete rajamiseks üksnes registreeritud abielu alusel.

Juba vallaslaste olemasolu kinnitab, et selline argument ei pea paika.

Asi on selles, et naise vastutustunnet võidakse paljudel juhtudel mehe ebaausa käitumisega oluliselt nõrgendada. Nimelt naisel võib vahekordadesse astumisel olla tõsine soov luua perekonda ja ka usk mehe samalaadsete kavatsuste siirusesse, mis on tekkinud mehe väliselt korrektse, ausa inimese muljet jätva, sisuliselt aga võltsi ja tegelikke kavatsusi varjava käitumise alusel.

Edasi kerkib küsimus, kas isaduse tuvastamise korra muutmine on meestele stiimuliks suhete vormistamiseks registreeritud abielu näol.

Juba üksnes asjaolu, et faktilised isad harilikult ei ilmuta mingit soovi oma suhete vormistamiseks vallasemaga registreeritud abielu näol, õigustab vastama küsimusele eitavalt.⁹

Küsimine: missugused võivad siis olla need põhjused, mis ajendavad taolist meeskodanikku suhtlema naistega ilma mingi kavatsuseta perekonna loomiseks ja laste kasvatamiseks, kellele ta ikkagi on isaks?

Niisuguse käitumise põhjused peituvad meie arvates eelkõige sellise meeskodaniku mahajäänud teadvuses, mis sisuliselt väljendab kodanliku ühiskonna majanduslike tingimuste alusel väljakujunenud kodanlase suhtumist naisesse kui saaki, kui ühiskondliku himu rahuldamise vahendisse.¹⁰

Et sotsialistliku ühiskonna tingimustes naisesse sellise suhtumise sotsiaalsed juured on läbi lõigatud, siis kujutab säärane vaade endast ohtlikku kodanlikku igandit.

On loomulik, et niisuguste igandite väljajuurimisel peab nõukogude õigus etendama aktiivset osa.

⁷ Vt. Н. В. Рабинович, Личные и имущественные отношения в советской семье, Л. 1952, lk. 80—87.

⁸ Vt. И. С. Гуревич, О некоторых вопросах советского семейного права, «Советское государство и право», 1956, № 9, lk. 56.

⁹ Meie ei pea siin silmas neid õiguslikult faktilise isa seisundis olevaid isikuid, kes tegelikult on loonud küll perekonna, kuid kes pole vormistanud oma suhteid laste emaga registreeritud abielu näol üksnes sellepärast, et registreeritud abielu teise naisega on lahutamata.

¹⁰ Iseloomustades kodanlase suhtumist naisesse, К. Маркс ja Fr. Енгелс kirjutasid: «В отношении к женщине, как к добыче и объекту, служащему для удовлетворения общественной похоти, выражена бесконечная деградация человека.» К. Маркс и Ф. Энгельс, Соч., т. III, lk. 621.

Mis puutub isaduse õiguslikke aluseid reguleerivaisse sätetesse, siis viimased pole üldse suunatud võitlusele nimetatud ohtliku ja kahjuliku igandi vastu. Veel enam, isaduse aluseid reguleerivad sätted hoopis soodustavad moraalselt ebakindlate meeste edasist moraalselt laostumist, nende vastutustundetuse arengut suhtlemises vallaliste naistega ja ühes sellega ka nimetatud igandi edasist püsimist.

Et see nii on, seda kinnitab meid ümbritsev igapäevane elu, kus selle igandi kahjulik mõju avaldub mitte üksnes püsivalt suhetes vallaliste naistega, vaid kandub siit teatud juhtudel üle ka registreeritud abielul põhinevate perekondlike suhete pinnale, olles siin sageli mitte ainult abielutruuduse rikkumise otseseks põhjuseks, vaid tingides ka vastutustundetust ja hoolimatust laste kasvatamisel ja nende eest hoolitsemisel.

Viimatiöelduga seoses on päris kohane küsida: miks me siiski kuni viimase ajani pole saanud lahti laste ülalpidamise nõudmise asjust või saavutanud nende nimetamisväärset vähenemist?

Meie arvates küllaltki olulist osa etendavad siin just kehtiva õiguse sätted isaduse kohta, mis soodustades teatud osa meeste juures vastutustundetu suhtumise arenemist naisesse abielueelseis vahekordades, aitavad üheaegselt sellega kaasa lastesse hoolimatu, vastutustundetu ja ükskõikse suhtumise kujunemisele.

Ja nii üks kui teine tuuakse hiljem kaasa ka abiellu.

Lähtudes sellest on meil täielik alus arvata, et väga suur osa isadest, kes registreeritud abielus olles tavaliselt peale lapse sünni, mõnikord ka enne, perekonnad maha jätavad ja lapsele ülalpidamise andmisest kõrvale hoiavad, on enamikus just needsamad mehed, kes enne abiellumist isaduse kohta käivaid sätteid kuritarvitavad ja moraalselt laostusid. Ja seda sellepärast, et nii ühel kui teisel juhtumil torkab taoliste meeskodanike juures peale ühesuguse suhtumise naisesse ühise joonena silma täielik vastutustunde puudumine laste ülalpidamise kui ka kasvatamise osas.

Seega näeme, et isaduse kohta käivad sätted ei stimuleeri rajama abielulisi suhteid registreeritud abielu alusele, vaid satuvad pealegi vastuollu nii abielu kui ka laste ja vanemate vastastikuste suhete edasise tugevdamise ülesandega. Seega nimetatud sätted pole mitte üksnes ebaefektiivsed võitluseks siin esinevate kodanlike iganditega, vaid isegi loovad viimaseile soodsaid tingimusi edasiseks püsimiseks.¹¹

Viimatinimetatu on meie arvates ühtlasi kõige kaaluvam argument selle väite kinnitamiseks, et kehtivas õiguses isaduse kohta käivad sätted ei ole kooskõlas nõukogude perekonna edasise kindlustamise ülesandega. Eelnev lubab meid ühtlasi väita, et isaduse

¹¹ Ühtlasi ei saa jätta märkimata, et 8. juuli 1944. a. seadluses satuvad isaduse aluseid reguleerivad sätted sisulisse vastuollu sama seadluse nende sätetega, mis on suunatud võitlusele kergemeelse suhtumise vastu perekondlikes suhetesse, mis on suunatud perekonna aluse — abielu — tugevdamisele (§§ 19, 23—27).

õiguslike aluste viimine põlvnemise, veresuguluse pinnale on käesoleval ajal kõige õigem isaduse aluste küsimuse lahendamise moodus, sest see võimaldab likvideerida vallasema kui ka -lapse õiguslikus seisundis tekkinud ebakõlad ja omistab ka isaduse kohta käivaile õigusnormidele aktiivse osa võitluses kodanlike igandite väljatõrjumiseks perekondlikest suhetest, tagades lõppkokkuvõttes nõukogude perekonna edasise kindlustumise.

On päris selge, et isaduse õiguslike aluste viimine üksnes põlvnemise alusele toob endaga paratamatult kaasa isaduse tuvastamismenetluse.

Seoses sellega on mõnikord väidetud, et juba nimetatud menetluse iseloom ise on selline, mis ei õigusta isaduse õiguslike aluste viimist veresuguluse alusele, eriti aga sellepärast, et see toovad kaasa alandust naisele.

Meie arvates ei pea selline väide hoopiski paika,

Kõigepealt on meie arvates sisuliselt ebaõige rääkida antud juhtumil vallasema alandamisest. Vallasema kui naise ja ema alandamisest, mõnitamisest ja solvamisest me võime rääkida üksnes kapitalistlikus ühiskonnas, kus teatud hulk naisi mitte kerge-meelsuse, vaid kapitalistliku ühiskonna majanduslike elutingimuste tõttu on objektiivse paratatusena sunnitud suhtlema meestega väljaspool abielulisi vahekordi. Kodanlik silmakirjalik moraal mõistab hukka üksnes selliseid naisi. Seda aga, et taoline nähtus on tingitud sotsiaalseist põhjustest, ei meenutatagi.

Et meil, sotsialistlikus ühiskonnas, abieluväliste suhete tekkimise sotsiaalsed juured on läbi lõigatud, siis on päris selge, et käesoleval ajal väljaspool registreeritud abielu kujunevaid suhteid tuleb hinnata ja ka hinnatakse kommunistliku moraali normide rikkumisena. Meie erialast kirjandust lugedes me aga ei leia isegi viidet sellele. Räägitakse üksnes sellest, et vallasema ei tohi alavääristada, et nõukogude seadused kaitsevad teda solvangute eest jms. See on kahtlemata õige. Vallasema kui ema pole kellelgi õigust alavääristada, solvata, kuid see ei tähenda sugugi seda, et me ei võiks tema käitumisele, kui see on olnud ilmselt kerge-meelne, mingit hinnangut anda kommunistliku moraali reeglite seisukohalt. Selle eitamine oleks kergemeelsuse soosimine.

Kui rääkida väljaspool abielu kujunenud suhetele kommunistliku moraali seisukohalt hinnangu andmisest, siis ei saa märkimata jätta, et isaduse õiguslike aluste reguleerimise praegune kord suunab selle hinnangu teraviku üksnes emale, ühe sõnaga paneb teda üksi maksma nii materiaalselt kui ka moraalset lõivu — ka siis, kui tema kõige vähem oli süüdi suhete kujunemisel selliseks, mida ühiskonna seisukohalt ei saa heaks kiita. See on tingitud sellest, et kehtiv seadusandlus jätab isa kõrvale.

Mis puutub isaduse tuvastamise kohtulikku korda, siis see annab tegeliku võimaluse sellise, ema suhtes ebaõiglase olukorra likvideerimiseks. Avalikkuse ette tuuakse ka senini n. ö. varjus olnud isik — faktiline isa. Seejuures on loomulik, et kohtulik

asjaarutamine peab kujunema eelkõige isa käitumise hukkamõistmiseks, sest tema on ju see, kes oma kohustuste täitmisest lapse ees kõrvale hoiab, tema on see, kelle vastu osutub vajalikuks rakendada riigi sunnijõudu.

Loomulikult, kui kohtulikul asjaarutamisel selgub ka ema kergemeelne käitumine, siis tuleb ka sellele anda hinnang vastavalt kommunistliku moraali normidele. Oluline on siin märkida, et niisugusel korral antav hinnang ei puuduta mitte üksnes vallasema, vaid ikkagi ka isa käitumist.

Samaaegselt tuleb aga tähendada, et hinnangu andmine nii faktilise isa kui ka vallasema käitumisele ei tähenda nende, eelkõige aga ema alandamist. Nõukogude kohus ei alanda kodanikke, vaid annab nende käitumisele üksnes õiglase, kui tarvis, ka karmi hinnangu ja ühes sellega kasvatab neis lugupidamist sotsialistliku ühiselu reeglite vastu.

Seega me näeme, et nii isaduse õiguslike aluste viimine üksnes põlvnemise pinnale kui ka sellest tulenev isaduse kohtuliku tuvastamise vajadus teenivad lõppkokkuvõttes nõukogude perekonna edasise tugevdamise eesmärke.

Saabunud 1. II 1957.

НЕОБХОДИМО ЛИ ИЗМЕНЕНИЕ ДЕЙСТВУЮЩИХ НОРМ ОБ ОТЦОВСТВЕ

Э. Салумаа

Кафедра гражданского права и процесса

Резюме

Правовое регулирование семейных отношений в СССР имеет своей целью дальнейшее укрепление советской семьи.

Роль советского права в процессе дальнейшего укрепления новых социалистических семейных отношений может быть эффективной лишь в том случае, если правовые нормы исходят из объективных закономерностей развития семейных отношений в данной исторической обстановке.

Историческая обстановка постоянно меняется. Изменения, происходящие в экономической, политической и культурной жизни общества, влияют на образование семейных отношений и обуславливают необходимость изменений в их правовом регулировании.

Это обстоятельство требует критической оценки с точки зрения соответствия задачам укрепления семьи тех норм семейного права, с момента установления которых прошел длительный период.

Исходя из вышесказанного, в статье анализируются нормы об отцовстве, установленные Указом Президиума Верховного Совета СССР от 8 июля 1944 г., и показывается, что принципиальное изменение, внесенное названным указом в основания отцовства, по сравнению с ранее действовавшим законом, заключается в том, что кровное родство вместо единственного основания возникновения правовых отношений между ребенком и отцом стало одним из элементов фактического состава, наряду с другим элементом — зарегистрированным браком. Следствием этого было возникновение двух категорий детей, с различным семейно-правовым положением.

Далее, исходя из анализа конкретной исторической обстановки, делается вывод, что нормы Указа от 8 июля 1944 г. об отцовстве в период их установления не противоречили интересам

одиноким матерям и их детей, но в настоящее время, в новых исторических условиях, коренным образом отличающихся от условий, существовавших во время издания указа, вступили в противоречие с ними.

В статье показывается, что действующие нормы об отцовстве противоречат задаче дальнейшего укрепления брака, как основы семьи, а также и укреплению связей между родителями и детьми, что указанные нормы являются неэффективными в борьбе с сохранившимися в сознании людей и проявляющимися в семейных отношениях пережитками капитализма.

Вместе с тем нормы Указа от 8 июля 1944 г. об отцовстве противоречат тем нормам этого же указа, которые направлены на ликвидацию легкомысленного отношения к семейным обязанностям, и на укрепление основы семьи — брака.

Исходя из изложенного, делается вывод, что в целях дальнейшего укрепления советской семьи необходимо изменение действующих норм об отцовстве.

В новом семейном законодательстве возникновение правовых отношений между отцом и детьми следует связать только с фактом происхождения, независимо от регистрации брака между родителями.

IST ES NOTWENDIG, EINE ÄNDERUNG DES GELTENDEN RECHTS IN BEZUG DER VATERSCHAFT VORZUNEHMEN?

E. Salumaa

Zusammenfassung

Die rechtliche Regelung der Beziehungen innerhalb der Familie hat die fernere Stärkung der sowjetischen Familie zum Ziel.

Die Rolle des sowjetischen Rechts im Laufe der ferneren Festigung der neuen sozialistischen Familienbeziehungen kann eine effektive Wirkung bloss in dem Fall erzielen, wenn die Rechtsnormen von den objektiven Gesetzmässigkeiten der Entwicklung der Familienbeziehungen der gegebenen geschichtlichen Umgebung ausgehen.

Die geschichtlichen Verhältnisse sind einer stetigen Änderung unterworfen. Die im wirtschaftlichen, politischen und kulturellen Leben der Gesellschaft vorgehenden Änderungen üben einen Einfluss auf die Gestaltung der Familienbeziehungen aus und verursachen die Notwendigkeit, ihre Regelung vorzunehmen.

Dieser Umstand verlangt eine kritische Stellungnahme, ausgehend vom Standpunkt, ob die Bestimmungen des Familienrechts, von dessen Geltungsmoment schon eine geraume Zeit verflossen ist, den Aufgaben der Stärkung der Familie entsprechen.

Davon ausgehend, werden hier die Bestimmungen inbetreff der Vaterschaft untersucht, welche durch den Ukas des Präsidiums des Obersten Sowjets der Ud SSR vom 8. Juli 1944 angeordnet sind. Es wird im folgenden erörtert, dass die prinzipielle Änderung, die durch den genannten Ukas in den Grundlagen der Vaterschaft im Vergleich mit dem vorher geltenden Gesetz entstanden ist, darin besteht, dass die Blutsverwandtschaft, die früher als einzige Entstehungsgrundlage der Rechtsverhältnisse zwischen Kind und Vater war, jetzt zu einem Element des faktischen Bestandes, zugleich mit einem anderen Element — der registrierten Ehe, wurde. Als Folgerung ergab sich die Entstehung von zwei Arten Kindern mit verschiedenem Familienstand.

Ferner wird, ausgehend von der Untersuchung der gegebenen geschichtlichen Umgebung, die Folgerung gezogen, dass die Bestimmungen des Ukas vom 8. Juli 1944 über die Vaterschaft während der Zeit ihrer Einführung den Interessen der Mütter und ihrer Kinder nicht widersprachen. Heutzutage, bei veränderten Umständen, die sich grundsätzlich von den während des Inkrafttretens des Ukas abweichenden Verhältnissen unterscheiden, widersprechen diese Normen den Interessen der ledigen Mütter und ihrer Kinder.

Ferner wird gezeigt, dass die geltenden Rechtsnormen hinsichtlich der Vaterschaft im Gegensatz wie mit der Aufgabe der weiteren Festigung der Ehe, als Grundlage der Familie, so auch mit der Kräftigung der Beziehungen zwischen Eltern und Kindern stehen, und somit ineffektlos im Kampf gegen die im Bewusstsein der Menschen gebliebenen und sich in Familienbeziehungen äussernden Überbleibsel des Kapitalismus sind.

Zugleich widersprechen die Rechtsnormen des Ukas vom 8. Juli 1944 über die Vaterschaft denjenigen Bestimmungen derselben Verordnung, die auf die Abschaffung des leichtsinnigen Verhaltens zu den Familienbeziehungen und auf die Festigung der Grundlage der Familie — die Ehe — gerichtet sind.

Hiervon ausgehend wird die Folgerung gezogen, dass zwecks der ferneren Festigung der sowjetischen Familie eine Änderung der geltenden Rechtsnormen über die Vaterschaft vorgenommen werden muss.

In der bevorstehenden Gesetzgebung inbetreff der Familie müsste die Entstehung von Rechtsverhältnissen zwischen Vater und Kind bloss mit der Tatsache der Entstammung verbunden werden, unabhängig von der Registrierung der Ehe zwischen den Eltern.